כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת בהר ■ ט"ו אייר ה'תשע"ח ■ 02.05.2018 ■ גליון מס' 477

תפוצה לכל קהילות ישראל

היום בו הונחה אבן הפינה לישיבת פוניבז'

סיפר הסופר החרדי הרב חנוך חיים ויינשטוק הי"ו:

מעט האנשים אשר השתתפו זה עתה בטקס הנחת אבן הפינה לישיבה החדשה שתישא את השם "ישיבת פוניבז'" החלו להתפזר לבתיהם. אחדים מהם נגשו אל מייסד הישיבה, רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל ושאלוהו: "יאמר לנו רבנו: מניין לכבודו העוז והלהט להעמים על עצמו עול בניית ישיבה, וכמובן את אחזקתה השוטפת לאורך זמן?"

דמעות נקוו בעיניו החכמות של הרב, כשהחל מספר לאיטו: "ראשית כל אומר לכם, הנחת אבן הפינה לישיבה זו לא הייתה היום, ולא בימים אלו ואף לא בשנים אלו, החל לבעור הלהט שיצק היום את אבן הפינה לישיבה, אלא לפני שנים רבות, כמה עשרות שנים." אזני כולם נכרו כאפרכסת להקשיב לדבריו הנרגשים של הרב שהחלו קולחים מפיו: "בילדותנו היינו חמישה אחים שגדלו יחדיו בבית הקטן והמט לנפול בעיירה "קול" שבליטא הרחוקה. העניות שלטה בו שלטון ללא מיצרים, ומכל פינה ניבטה הדלות. מהקירות המקולפים, מהבגדים הדלים והמטולאים, והמזווה הריק... אך הפנים קרנו באור מיוחד. החשק ללימוד התורה שהחדירו בנו הורינו כיסה על כל היעדר כלשהו בחיינו. "ערב אחד, בחורף מושלג במיוחד. הייתה ארוחת הערב הדלה כמרקחה. מה קרה? בביתנו היו זוג מגפיים אחד, ומעיל גשם אחד בלבד, וכל אחד מהאחים טען שמחר הוא ורק הוא "חייב" יהיה מה שיהיה להיות בתלמוד תורה. האח הגדול טען בלהט כי "מחר מתחילים סוגיה חדשה בגמרא, סוגיית יאוש שלא מדעת, הייתכן שלא אהיה בחיידר? הייתכן שאפסיד מחר את הלימוד החשוב על תחילת הסוגיה?" אכן טענות של ממש. "אני- אמר הרב - הייתי השני במשפחה וגם אני טענתי בעוז: הן אנחנו מתחילים מחר מסכת חדשה בלימוד המשניות מסכת סנהדרין, הייתכן שאפסיד? אחי הקטן ממני טען שבכיתתו ילמדו מחר את פרשת האזינו "הצור תמים פעלו וכו', היתכן שלא אהיה נוכח?" וכך שני אחי הקטנים אף הם בטענות כבדות משקל על פרשת נח, ואפילו על לימוד אותיות חדשות שיתחילו מחר בכיתת הגן של הקטן. "כל אחד טען את טענותיו בלהט כה חזק, ולאמא לא היה מענה אלא לבכות עמנו יחד, וכך מתוך הבכי נרדמנו כולנו כשברקע קולו המתנגן של אבא שהתכנס בפינתו ולמד ולמד. "באמצע הלילה, בשעה ארבע בערך, אמא העירה את אחי הגדול: "קום חמודי, קום נלך לבית המדרש הצמוד לתלמוד תורה, שם בוער התנור וכבר נמצאים בו ראשוני הלומדים ואף אתה תצטרף אליהם הן כל אחיך צריכים גם כן להגיע לחיידר, הזדרז נא!" "וכך הוליכה אותו אמא בסופת השלגים המקפיאה, ברחובות שוממים מאדם, כשהוא עטוף במעיל ונעול במגפיים, והיא מעיל דקיק לעורה, ונעלים מנוקבות לרגליה, אך ליבה בוער, יוקד באש קודש. לאחר הליכה של כחצי שעה בוססים בשלג הכבד, הגיעו לבית המדרש, שם חלצה את מגפיו, והפשיטה את מעילו,והחלה את דרכה בחזרה הביתה. "כך, עד שמונה בבוקר היו כל הבנים בתלמוד תורה. "ובצהרים המסע חזרה, עד שש בערב היו שוב כולם בבית. "לאחר מכן שכבה אמנו במיטה מספר ימים בהצטננות קשה ובחום גבוה, אך מידי פעם כשהייתה מתעוררת, הייתה אומרת לנו שוב ושוב: "ילדיי, הקשיבו לי, אינני מתחרטת אף לרגע על מה שעשיתי! הכל היה כדאי כדי לא להפסיד יום אחד בחיידר, כדי שבני ילמדו תורה!" מעיני כל השומעים זלגו דמעות בלי שחשו בהם כלל, אך הרב מפוניבז' נגער עתה משרעפיו ואמר בקול: "אז! באותה שעה! הונחה אבן הפינה לישיבה. הכול כדאי כדי שיוכלו ללמוד תורה. הבנתם?"

[ראה אור באספקלריא]

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

מצוות הצדקה
וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך. (ויקרא כה, לה)...
המשך בעמי 2

ספירת העומר מעבר לקו התאריך
אדם הנוסע מהמזרח הרחוק לארה"ב בימי ספירת העומר, הוא המריא ביום ראשון בצהרים וינחת בארה"ב ביום ראשון אחה"צ...
המשך בעמי 2

שבת הארץ
הרעיון המרכזי של פרשתנו הוא שהאדם אינו ריבון על רכושו ואדמתו, אלא "להי הארץ ומלואה"...
המשך בעמי 3

שוויית קיץ
מתי הזמן הכי נכון והכי ראוי להפסיק בו את זרימת התפילה כדי לתת אפשרות לרב / דרשן לדרוש...
המשך בעמי 4

סיפור לשבת
לכופף מעט את הקפיץ
סיפר רבי מנשה ישראל רייזמן שליט"א ביום ההילולא של הרה"ק רבי ירחמיאל בן היהודי הקדוש, רבי יעקב יצחק מפשיסחא זיי"ע...
המשך בעמי 5

האם שביעית משמטת תלושי זיכוי?
פרשתנו פרשת בהר כתוב: ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ. (ויקרא כ"ה, ד')...
המשך בעמי 7

שביבים
■ רוח של רעות ואחווה
■ על מה הייתה המריבה?
■ הידד לצ'ולנט
המשך בעמי 8

מצוות הצדקה*

/ הרב אהרן ליכטנשטיין ז"ל

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך. (ויקרא כה, לה)

שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו. מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלוואה או עושה עימו שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאול. ועל זה נאמר: 'והחזקת בו גר ותושב וחי עמך', כלומר - החזק בו כדי שלא יפול ויצטרך. (רמב"ם, הלכות מתנות עניים י, ז)

הרמב"ם כאן מדבר על המעלה הגדולה ביותר בצדקה, והיא העזרה לזולתו למצוא עבודה לאחר שנקלע למצוקה כלכלית. אך לכאורה קשים הדברים - וכי זו היא המעלה הגדולה ביותר - כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו. (שם כה, כה) מלמד שאין אדם רשאי למכור שדהו אלא מחמת דוחק עוני (רש"י שם). "אחיך המך", הנאלץ למכור שדהו וביתו או המוכר עצמו לעבדות הינו עני מרוד, שלא נותר לו דבר והגיע לשפל המדרגה מבחינה כלכלית. וכי לא היה מן הראוי שהמעולה שבצדקות תהיה מניעתו של מצב זה, של אותה הידרדרות ולא זו עליה מדבר הרמב"ם?!

אמנם, אף אם אין תלונתנו על הרמב"ם, אשר דיבר רק על הגדרתה ההלכתית של מצוות הצדקה, עדיין כנים דברינו. אמת, בטוענו זאת שומטים אנו לכאורה את בסיס קיומה של הצדקה - אם נחסל את בעיית העוני, שוב לא יהיה למי לתת צדקה. זאת ועוד - עלינו לברר האם אכן מניעת העוני תחשב לנו אף היא כצדקה.

ננסה לבחון זאת על ידי דוגמא ממישור אחר. הגמרא בבא מציעא דנה במצוות השבת אבידה וקובעת שגם באבידת קרקע יש משום השבת אבידה. ולכאורה כיצד תיתכן אבידה בקרקע, אלא בכגון שעומד נהר להציף את השדה, ואתה מונע זאת ע"י הקמת סכר. פעולה מניעתית כזו מוגדרת ע"י הגמרא כהשבת אבידה - כמצווה עצמה. אף אם אין קשר ברור ומוצק בין המניעה למעשה, עדיין אין בזה לגרוע מהניסיון למנוע הגעה למצבים בעייתיים. כך למשל ברפואה, וודאי הוא שנעודד רפואה מונעת, למרות שע"י מניעת המחלה הינך מונע את מצוות הריפוי וביקור החולים.

וודאי הוא שפעולה מניעתית בעייתית בתחום הצדקה. שכן, אדם מורגל לרחם על העני, על מי שאין לו, אך לא על מי שעדיין יש לו ורק עומד ליפול ולהידרדר, שכן אומר האדם לעצמו, וודאי שלבסוף הלה יסתדר או שאדם אחר יסייע לו. זאת ועוד - לעיתים אינך יודע מיהו המצוי במצב של סף קריסה, ולעיתים המדובר אף לא באדם בודד אלא ביישוב שלם או בשכבה שלמה באוכלוסיה.

בעבר, ראו כחשובה את טובת הכלל - מערכת כלכלית צומחת - כערך עליון, אף אם פגע הדבר בשכבות חלשות, שלא עמדו כנגד החזקים ששרדו. כיום, חלה התקדמות מסוימת, וכבר יש שאיפה לשיוויון ולצדק כולל, למערכת כלכלית שתסייע גם לשכבות מעוטות יכולת. צורך זה, לעזור לאותן שכבות, דורש אדם אמיץ שיעמוד בראש המערכת, בעל יכולת להתעלות מעל שיקולים פוליטיים ומפלגתיים, בעל כושר לחזות את הנולד ולדעת כיצד למנוע הגעה למצבים לא רצויים.

חייבין אנו להיזהר במצוות צדקה יותר מכל מצוות עשה, שהצדקה סימן לזרע אברהם אבינו, שנאמר: 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו... לעשות צדקה'. ואין כסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה, שנאמר: '... בצדקה תכונני'. (רמב"ם שם, הלכה א) כינונה של דת האמת, לדברי הרמב"ם, עיקרה בצדקה, ביצירת מערכת כלכלית שיוויונית וצודקת, שתדאג לעם כולו. ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה, שנאמר: 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה'. (רמב"ם שם)

[*שיחה שנאמרה בסעודה שלישית, שבת פרשת בהר, התשנ"ב.
עפ"י סיכומו של דני אורנבוך.]

ספירת העומר מעבר לקו התאריך

/ הרה"ג יעקב אריאל שליט"א

אדם הנוסע מהמזרח הרחוק לארה"ב בימי ספירת העומר, הוא המריא ביום ראשון בצהרים וינחת בארה"ב ביום ראשון אחה"צ,

א. האם כשהוא פוגע בערב בטיסה מתחייב לספור ספירת העומר? או שימתין לנחיתתו?

ב. האם יהייה חייב להניח תפילין פעמיים באותו יום?

ג. האם יש לגביו שינוי בשמירת חג השבועות?

תשובה: קו התאריך הבין לאומי, לדעת רוב הפוסקים, אינו מחייב. יש לנו קו תאריך משלנו, שהוא 90 מעלות מזרחית לירושלים, אלא שכבר נהגו באוסטרליה, ניו זילנד ויפן לפי קו התאריך הבין לאומי. ספירת העומר תספור עם חשכה במקום בו אתה נמצא. תפילין תניח לפי הזריחה במקום בו אתה נמצא, גם אם אין 24 שעות בין ההנחה הקודמת לזו העכשווית. חג השבעות תחוג עם כולם במקום בו תימצא.

אני שאלתי בדיוק לגבי מקרה הפוך, כאשר אדם טס מהמזרח לארה"ב וישנו ספק אם מתווסף לו יום, כי באמצע הטיסה הוא פוגע בלילה וכאשר הוא נוחת הוא נמצא באותו יום שהמריא בו.

1. האם עליו לספור באמצע הטיסה את היום החדש או להמתין עד לנחיתה ואז הוא נשאר בספירה המקורית שלו?
2. האם עליו להניח תפילין באמצע הטיסה כשמתחיל הבוקר או שהיות והניח לפני שהמריא וכשהוא נוחת זה אותו יום בשבוע בו הוא המריא אולי יהיה פטור מלהניח?
3. מה לגבי שבועות? כידוע שישנם פוסקים המחמירים וסוברים שהספירה אינדיבידואלית, ולכן אם עליו לספור כנ"ל בשאלה א' הרי שלגביו שבועות יחול ביום קודם לעומת המקום אליו הגיע?

תשובה: כל שקיעה היא גמר יום וכל זריחה היא תחילת יום חדש, גם אם הזמן היה קצר. לכן יש להתפלל ולהניח תפילין בכל בוקר חדש ולספור עומר כל לילה חדש. אומנם הספירה היא אישית אך חג שבועות הוא כלל ישראלי. רק האדמו"ר מלובביץ' זי"ע סובר שיש חג שבועות פרטי ודעתו אינה מקובלת להלכה.

(ר' בספרי באהלה של תורה ח"ב סי' עב.)

שבת הארץ

/ הרב יעקב הלוי פילבר

הרעיון המרכזי של פרשתנו הוא שהאדם אינו ריבון על רכושו ואדמתו, אלא **"לה' הארץ ומלואה"**, ועל האדם להתנהג בארצו של הקב"ה לפי ההנחיות של בורא העולם. שתי סיבות מובאות בפרשתנו מדוע חייב האדם מישראל לציית למצוות הבורא בעניין רכושו: האחת, "כי לי כל הארץ". השנייה, "אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". הסיבה הראשונה מכוונת למצוות התלויות בארץ, והסיבה השנייה מכוונת למצוות שהאדם מקיים בגופו, שגם בזה וגם בזה האדם חב את רכושו ואת חייו לבורא עולם. ולכן בעניין הקרקע נאמר: "ושבתה הארץ שבת לה'" ולעניין הממון ציותה התורה: "את כספך לא תיתן לו בנשך", ולעניין הרכוש נצטווה האדם לשחרר את עבדו כמו שנאמר: "ויצא מעמך הוא ובניו ושב אל משפחתו" והטעם לשניהם הוא: "כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים".

אחת המצוות הממחישה לאדם ביותר כי לה' הארץ היא מצות 'שבת הארץ'. בעוד ש'שבת בראשית' באה להעיד כי 'ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ', הרי מצות השמיטה באה להודיע על ההשגחה, וכי לאחר הבריאה לא עזב ה' את הארץ והוא ריבון העולם ומשגיחו. הבדלה זו מביא **הנצי"ב** בפירושו 'העמק דבר' וכך כתב שם: "כי לא כשבת בראשית שהציווי הוא על **האדם**, שאסור לאדם הישראלי לעשות מלאכה בשבת, אבל למשל שיעשה הגוי מעצמו מלאכת ישראל בשבת דבר זה מותר מן התורה, (והאמירה לנכרי בשבת שאסורה היא רק מדרבנן). מה שאין כן השביתה בשנה השביעית שהאיסור הוא על הקרקע, שהרי מותר בשנה השביעית לחרוש ולזרוע בחוצה לארץ, ולהיפך בארץ ישראל כתוב: 'בכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ', שיש כאן ציווי לישראל לגאול את הארץ מן הגוי".

אלא שבעניין זה, האם מצות שביתת הארץ בשמיטה היא איסור על הקרקע או על האדם, קיימת מחלוקת בין החכמים, את המחלוקת הזו אפשר לכאורה לתלות בטעם מדוע ציותה התורה להשבית את השדות בשנת השמיטה, **הרמב"ם** [בספרו מורה נבוכים ח"ג פל"ט] מביא שני טעמים: האחד, "**לחמלה על בני האדם** והרחבה לבני אדם כולם", לפי זה מצות הפקרת השדות בשמיטה באה ליצור שוויון בין בני האדם, והשנייה, "כדי **שתוסיף הארץ** תבואתה ותתחזק בעומדה בשמיטה". לטעם הראשון האיסור מכוון להטיב לבני האדם, ולטעם השני האיסור מכוון לטובת הארץ. אבל חלוקה זו אינה הכרחית, שהרי **הנצי"ב** סובר שאיסור השביתה הוא על הקרקע ולכן לדעתו אפילו ע"י נוכרי אסור לעבוד בשביעית, והוא עצמו מסביר: "שבת לה' - לא בשביל טובת הקרקע לנוח פעם אחת בשבע שנים, אלא בשביל דבר ה' ורצונו".

אחד מפסוקי המפתח בפרשתנו הוא הפסוק: "והארץ לא תימכר לצמיתות כי לי כל הארץ, כי גרים ותושבים אתם עמדי". ולכאורה הביטוי 'גרים ותושבים' הוא תרתי דסתרי, שהרי ה'גר' הוא אדם זר ששהותו במקומו הוא ארעי, ואילו 'תושב' הוא אזרח קבוע, אדון הארץ, וכיצד שילבה התורה את הצמד הזה בביטוי אחד? קושי זה מיישב **החתם־סופר** בספרו 'תורת משה': האיסור המונע מהאדם למכור את שדהו לצמיתות הוא לכאורה מורה שאין לאדם בעלות מוחלטת על שדהו ואין הוא יכול לעשות עם שדהו כרצונו, כך שהאיסור הזה מציג אותו במעמד של **'גר'** על שדהו. אבל דווקא האיסור הזה הוא הגורם לאדם שישאר בעליו הקבועים של השדה, שגם אם יאלץ אי פעם למכור את שדהו, הרי לבסוף (ביובל) השדה חוזרת אליו, וכך היא נשמרת להיות עוברת בירושה מדור לדור כל ימות עולם, נמצא שמצב ה'גר' הוא שהופך את האדם ל**'תושב'** קבוע בשדהו.

שו"ת קיץ הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

אפרים וה. מרגלית, רעננה: אנו מתכוונים להקים בית כנסת אי"ה בקרוב ממש. חשוב לנו שכבר מההתחלה הכול יתנהל על פי ההלכה לכתחילה, ומשום כך אני מנסה לברר כמה וכמה עניינים הלכתיים כדי שכבר מההתחלה נתנהג לפי דרישת ההלכה, וכידוע שאחרי שמנהג מסוים מתקבע כבר יותר קשה לשנותו.

הנקודה שאני עוסק בה כעת היא הזמן הנכון בה אפשר לשלב את דרשת הרב במהלך תפילות שבת בבוקר, כלומר מתי הזמן הכי נכון והכי ראוי להפסיק בו את זרימת התפילה כדי לתת אפשרות לרב / דרשן לדרוש.

ראיתי בזה כמה מנהגים שונים, ושמעתי דעות שונות ופונה אני לכבוד הרב, שיבאר לנו סוגיא זו.

תשובה: אכן גם אני ראיתי בזה הנהגות שונות בכמה וכמה בתי כנסיות וניתן לומר שבאותם בתי כנסיות אשר משלבים את 'דרשת הרב' במהלך התפילה של שבת בבוקר, מצינו בזה שניים שהם שלושה מנהגים שונים, יש מקומות בהם הרב דורש לאחר תפילת שחרית קודם קריאת התורה, ויש מקומות בהם הרב דורש לאחר קריאת התורה קודם תפילת מוסף ודומה כי כך מנהג רוב בתי הכנסיות[א].

מאותם מקומות בהם הדרשה מתקיימת לאחר קריאת התורה קודם תפילת מוסף, גם כן צריך לחלק זאת לשניים - יש מקומות בהם הדרשה מתבצעת לאחר סיום ההפטרה קודם אמירת 'יקום פורקן', ויש מקומות בהם הדרשה מתבצעת לאחר הכנסת ספר התורה קודם אמירת החצי קדיש שלפני תפילת מוסף.

ואכן יש לברר מהו המנהג הנכון יותר והמבורר יותר מבחינה הלכתית.

הנה לכאורה אין מניעה הלכתית לעצור את זרימת התפילה לאחר תפילת שחרית קודם קריאת התורה עבור דרשה של דברי תורה, וכך כמדומני נוהגים בשטיבעלך של חסידות 'גור' שעושים הפסקה של לימוד בנקודה זו, אמנם ברוב המקומות אכן לא נוהגים לשלב את דרשת הרב בזמן הזה ואולי משום שהוא זמן מוקדם מדי עבור הדרשה, ושמא אף מניעה הלכתית יש כאן ועיין בהערה[ב].

וכאשר באים אנו לדון היכן יש למקם את הדרשה לאחר קריאת התורה קודם תפילת מוסף, הנה בהרבה מקומות ראיתי נוהגים שהרב דורש לאחר הכנסת הספר תורה להיכל קודם הקדיש, ולכאורה מנהג זה הוא נגד ההלכה לאור דברי המשנה ברורה[ג] שכתב שאין לעשות שום הפסק בין 'אשרי' (שלאחר קריאת התורה) לבין החצי קדיש, מלבד עצם הכנסת ספר התורה, והוסיף המשנה ברורה שבאותם מקומות שנשתרבב המנהג שעושים 'מי שבירך לחולה' לאחר 'אשרי' - טעות הוא בידם עכת"ד, וטעם הדבר הוא שהחצי קדיש נסוב על אמירת ה'אשרי', ולכן אי אפשר להפסיק ביניהם.

ולפי זה בין נבין מדוע כל ההוספות שהוסיפו במהלך השנים במהלך התפילה בשבת בבוקר, כגון אמירת 'יקום פורקן' ו'מי שבירך לעוסקים בצרכי ציבור' ו'אב הרחמים' ו'מי שבירך למי ששומר פיו ולשונו שלא לדבר בעת התפילה' ותפילת 'הנותן תשועה למלכים' שהייתה נוהגת בעבר במקומות רבים, וכן 'ברכת החודש' אשר אומרים ב'שבת מברכים', תיקנו לאומרם לאחר ההפטרה קודם אמירת 'אשרי', משום שזהו המקום בו ניתן להפסיק בשופי, ללא חשש, מאחר וקריאת התורה כבר הסתיימה ומאידך תפילת מוסף עדיין לא החלה, ואין כאן הפסק בין דבר לדבר.

ולפי זה יש להעיר אודות אמירת 'מי שבירך למי שמתענה שני חמישי ושני' אשר ברוב הסידורים מי שבירך זה מודפס לאחר 'אשרי'[ד], קודם הכנסת ספר התורה, ולפי המבואר לעיל צריך עיון מדוע דווקא 'מי שבירך' זה קנה את מקומו לאחר 'אשרי' ונמצא מפסיק ה'אשרי' לבין הקדיש, ובאמת בלוח לארץ ישראל של הגרי"מ טיקוצ'ינסקי זצ"ל מביא להעיר בשם הגאון האדר"ת, שאין מקומו של מי שבירך זה לאחר ה'אשרי' ויש לאומרו קודם ה'אשרי'.

ומעתה מבואר שאין להפסיק בדרשה בין הכנסת ספר התורה ל'חצי קדיש', ובמקומות שנוהגים כך, לכאורה לא עושים כדין הם עושים.

אולם בשו"ת מהר"ם שיק[ה] יצא ליישב מנהג זה (לדרוש קודם החצי קדיש) ובדבריו ציין למחלוקת המחבר והרמ"א[ו] אימתי יש לעשות את הברית מילה שחלה ביום הכיפורים, שכאשר מדובר בברית מילה שחלה בשבת, המנהג הוא לדחותה עד לאחר תפילת מוסף, אולם ביום הכיפורים[ז] שבו תפילת מוסף היא ארוכה ביותר ואין נכון לדחות את ברית המילה כל כך יש לעשותה קודם תפילת מוסף[ח], אלא שנחלקו המחבר והרמ"א האם יש לעשות את ברית המילה קודם אמירת 'אשרי' או לאחריו[ט], דעת המחבר למול קודם אמירת 'אשרי' ודעת הרמ"א למול לאחר 'אשרי', ומבואר שהרמ"א לא חשש להפסק בין אמירת ה'אשרי' לקדיש, וצריך לומר הטעם משום שמצוות אינן מבטלות זו את זו[י], וכל דברי המשנה ברורה הנ"ל שייכים רק לגבי הפסקות של רשות[יא], ולכן הדרשה שהיא דבר מצווה ניתן לשלבה בין ה'אשרי' לקדיש, עכת"ד.

אולם דברי המהר"ם שיק מעט מוקשים (עיין בהערה[יב]) וגם המהר"ם שיק עצמו כתב בסוף דבריו שיותר טוב לדרוש לאחר הקריאה קודם 'אשרי' ולכן נראה שיותר נכון לעשות הפסקה קודם ההפטרה[יג] כדי לא להיכנס לכל עניין זה.

והנה המעיין בדברי הלבוש בסימנים, רפ"ו, תצ"ב, תקצ"א, ותרכ"א, ימצא שגם בין קריאת התורה ל'אשרי' אין להפסיק שה'אשרי' שאנו אומרים בשבת נסוב על קריאת התורה, ולכן אין להפסיק ביניהם, וזו הסיבה שבראש השנה שחל בשבת יש למול לאחר אשרי ולא קודם אשרי, ומבואר יוצא שלדעת הלבוש אין ראוי להפסיק גם בין קריאת התורה לאמירת ה'אשרי', ועדיף להפסיק לאחר אמירת ה'אשרי' מאשר מלפני אמירת 'אשרי', ולפי זה ייתכן שלדעת הלבוש, אם כבר באנו להפסיק לדרשה קודם תפילת המוסף עדיף לעשות זאת לאחר אמירת ה'אשרי' ולא לפניה.

אולם אנו נוהגים דלא כלבוש, שהרי המשנה ברורה בסימן תרכ"א לגבי ברית מילה ביום כיפור הביא את דברי האליהו רבא, שיותר טוב למול קודם 'אשרי' כדעת המחבר ולא כדעת הרמ"א, ואחד מסיבותיו של האליהו רבא זה כדי שלא יהא הפסק כל כך בקדיש

שנסוב על ה'אשרי', וגם דעת המחבר כך כמבואר, וכבר כתבתי לעיל שאת כל ההוספות שהוסיפו במהלך השנים, הוסיפו בין קריאת התורה ל'אשרי', ולא לאחר ה'אשרי'.

אלא דפש גבן לברורי, מדוע באמת אם כן דווקא 'מי שבירך למי שמתענה בה"ב' קבע את מקומו לאחר אמירת ה'אשרי'[ד], ואולי מאחר ורצו לומר מי שבירך זה כאשר הש"ץ מחזיק ספר תורה בידו כמבואר בדברי הלבוש בסימן תצ"ב ולא רצו להטריח את הקהל לעמוד רק לכבוד אמירת מי שבירך זה, לכן קבעו את מקומו לאחר אמירת ה'אשרי' שאז בכל מקרה נעמדים כדי ללוות את ספר התורה בחזרה אל ארון הקודש[טו], ובצירוף שאין זו הפסקה ארוכה אלא מספר משפטים קצרים, ובצירוף שלאחר אמירת המי שבירך עדיין אומרים פסוקים כגון 'יהללו' ו'מזמור לדוד' שייתכן והקדיש יכול להיות נסוב עליהם[טז] ועדיין צ"ע עיין בהערה 15.

והנה היו שרצו להציע לשנות מעט את סדר התפילה ומיד לאחר ההפטרה ושאר ה'מי שבירך' להכניס את ספר התורה למקומו, ולאחר מכן לקבוע את זמן הדרשה, ולאחר הדרשה לומר 'אשרי' ומיד לאחריו חצי קדיש, ובכך גם החצי קדיש נאמר לאחר האשרי ללא שום הפסק, אבל נראה שאין לעשות זאת מחמת ב' סיבות:

א' ישנה רתיעה ברורה מלהתחיל לשנות את סדרי התפילה, ואם באת לעשות כן נתת תורת כל אחד בידו

ב' בלבוש מבואר שיש עניין מיוחד[יז] לומר את ה'אשרי' בשבת בעוד הספר תורה נמצא מחוץ להיכל, ויש לציין שאף לנוסח אשכנז שביום חול נוהגים קודם להכנים את ספר התורה ולאחר מכן לומר 'אשרי', בשבת משנים ואומרים את ה'אשרי' כאשר הספר תורה נמצא בחוץ, וייתכן והטעם הוא משום הנ"ל שיש עניין מיוחד לומר את ה'אשרי' בשבת על הספר תורה[יח].

נ.ב מאמר זה הוא טיוטא ראשונה - אשמח להארות, להערות, והוספות: shyogel@gmail.com

א - בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן קכ"ו מבואר שמנהג דורות הקודמים היה לדרוש לאחר תפילת שחרית קודם קריאת התורה, וברש"י למסכת ברכות דף כ"ח ריש עמוד ב' מבואר שהיה מנהג לדרוש קודם תפילת מוסף. בשו"ת רבבות אפרים ח"א סימן ר"ט מבואר שהיה מי שנהג לדרוש קודם קריאת התורה, אך עשה כן לאחר הוצאת ספר תורה ע"ש.

ב - התחושה היא כי קריאת התורה שייכת ומחוברת אל תפילת שחרית, והראיה שבשני וחמישי אומרים קדיש שיתקבל לאחר קריאת התורה, וכידוע קדיש תפקידו לסיים את התפילה, ומוכח לכא' שקריאת התורה היא חלק מתפילת השחרית, אולם בתפילת שבת בבוקר הקדיש תתקבל נאמר קודם קריאת התורה, אך עדיין יש לכא' להוכיח מכך ממה שמצינו שנח' הפוסקים (ראה לקמן) מתי יש לעשות ברית מילה ביוה"כ, ולא עלתה ההצעה לעשות קודם קריאת התורה, ואולי הוא משום שקריאת התורה תדירה יותר ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, אך מאידך בשבתות חול המועד בהן נוהגים לקרוא מגילה אנו קוראים אותה קודם קריאת התורה, ובאמת רבים תמהו היאך אנו מקדימים את קריאת המגילה לקריאת התורה נגד הכלל של 'תדיר ושאינו תדיר' וביארו (הליכות שלמה) שתדיר ושאינו תדיר אינו שייך אלא כאשר שתי המצוות הן חובה, אבל קריאת המגילה בשבת חוה"מ אינה אלא מנהג והרי היא כדבר הרשות ומשום כך אין מניעה להקדימה, ולפי זה גם הדרשה אשר אינה חובה לכאורה אין מניעה להקדימה משא"כ ברית מילה, אך לא ראינו שתקנו לומר שום דבר בין שחרית לקריאת התורה (מלבד שיר של יום לנוסח ספרד ובאמת יש להבין פשר ההבדל בין נוסח אשכנז לנוסח ספרד בזה) וכל ה'מי שבירך' תקנו לאחר קריאת התורה וכדלקמן, אך אולי זה משום שאז חלק גדול עוד לא היו בבית הכנסת, וי"ע.

ג - סימן רפ"ד ס"ק ט"ו.

ד - ואכן בלבוש סימן תצ"ב מבואר שיש לאומרו לאחר 'אשרי' ועיין לקמן.

ה - או"ח סימן קכ"ו.

ו - או"ח סימן תרכ"א.

ז - וכן בראש השנה אלא ששם יש טעם נוסף וממילא קודם אשרי וכו'

ח - פס"ת סימן רפ"ד הערה 164.

ט - בראש השנה לכו"ע יש לעשות את ברית המילה קודם אמירת 'אשרי' והוא משום שנוהגים לעשות את ברית המילה קודם התקיעות, להקדים ברית אברהם לעקידת יצחק, ומאחר והתקיעות הן קודם אשרי, כדי להסמיך את 'אשרי העם יודעי תרועה' ל'אשרי יושבי ביתך', ממילא ברית המילה היא קודם 'אשרי', ואה"נ בראש השנה שחל בשבת שלא תוקעים בו בשופר כתב הלבוש בסימן תקצ"א שיש למול לאחר 'אשרי' כדעת הרמ"א בסימן תרכ"א לגבי יום כיפור.

י - עיין פסחים קט"ו.

יא - עיין ערוך השולחן סימן נ"ד סעיף ב' 'הפסק לא מקרי רק דבר חול'.

יב - עיין בסימן נ"ד בדרכי משה וברמ"א הנידון מתי יותר טוב להפסיק בתפילת שחרית האם בין ישתבח לקדיש או בין הקדיש לברכו, והאמור שם הוא 'צרכי מצווה' (לברך חולה ואף הנחת תפילין והתעטפות בטלית כמבואר שם בהמשך הרמ"א) ועם כל זה הכרעת הרמ"א להפסיק בין ישתבח לקדיש רק משום שאין אפשרות אחרת כמבואר בדרכי משה ובמ"ב ס"ק י"ב, ועוד כתב שלאחר ההפסק יש לומר שוב מעט מפסוקי דזמרה, ומוכח דאע"פ שהוא בכלל 'צרכי מצווה' מ"מ בעיקרון זה נחשב ל'הפסק'.

יג - ולכא' אין לחוש מה שאנו משהים את הספר תורה משום כך מחוץ לארון הקודש (בידי המגביה, או מונח על הבימה) וכפי שנוהגים במקומות רבים בראש השנה שעושים הפסקה לפני תקיעות בעוד ספר התורה נמצא בחוץ.

יד - והנה מקור אמירת מי שברך זה דווקא לאחר אשרי, הוא בלבוש סימן תצ"ב אלא דעליו לא קשיא, שהוא לשיטתו שטוב יותר להפסיק בין אשרי לקדיש מאשר להפסיק בין הקריאה לאשרי, אך על מנהג דידן קשיא.

טו - ואילו הזכרת נשמות כתב המשנה ברורה (רפ"ד ס"ק ט"ו) לעשות קודם 'אשרי' ואולי משום שלא נהגו להחזיק ספר תורה בעת הזכרת הנשמות, אך בשער הציון בסימן קמ"ו אות י"ח מוכח בדרך אגב שכן נהגו להחזיק ספר תורה בעת אמירת הזכרת נשמות (ועיין קונטרס 'הזכרת נשמות' בסוף לוח ההלכות והמנהגים [זלזניק] הערה 10) וא"כ צ"ע מה שכתבתי לעיל, ועיין עוד במשנה ברורה סימן צ"ו שהיה מנהג לאחוז ספר תורה בעת אמירת 'יקום פורקן'. וע"ע תשובת הגר"ח קנייבסקי שליט"א בסוף ספר 'אשי ישראל' (תשובה ש"ז) בעניין זה.

טז - לכא' הקדיש אמור להיות נסוב דווקא על אשרי ולא על שאר פסוקים כדמוכח במ"ב שם שאמירת 'יהללו' לא הוי הפסק ומשמע מטעם שהוא לצורך הכנסת ספר התורה, ולא משום שהוא מצטרף לאמירת פסוקי האשרי, ומשמע שיש להסמיך את הקדיש דווקא על פסוקי אשרי, ולא על שאר פסוקים, אך עיין ברכי יוסף סימן רפ"ד אות ט"ו שהקדיש יכול להיות נסוב על אמירת 'יהללו' ו'מזמור לדוד'.

יז - עיין לבוש סימן רפ"ו ובפסקי תשובות סימן רפ"ד הערה 159.

יח - אבל עיין באשל אברהם (בוטשאש) טעם על פי הפשט לשינוי בין שבת ויום חול לנוסח אשכנז.

סיפור לשבת

לכופף מעט את הקפיץ

סיפר רבי מנשה ישראל רייזמן שליט"א ביום ההילולא של הרה"ק רבי ירחמיאל בן היהודי הקדוש, רבי יעקב יצחק מפשיסחא זי"ע:

כשהיהודי הקדוש נתבקש לישיבה של מעלה פנו חלק מתלמידיו להתסופף בצל הרה"ק רבי בונים מפשיסחא, וחלק מתלמידיו עברו לבנו הרה"ק רבי ירחמיאל. ונזכיר מה שכתב נכדו בשמו בספר 'ארון עדות' לבאר לשון

המשך בעמוד הבא...

הפסוק 'ממעמקים קראתיך השם', לא רק עמק אחד אלא שני עמקים. וביאר ע"פ משל לאחד שהלך במדבר ותם הלחם. הלך כמה ימים ברעב וכמעט שפרחה נשמתו. בדרכו מצא איש צועד במדבר ובידו ככר לחם. בשעה זו ישנם שני עמקים בלבו, העומק האחד שהוא כעת במצב קשה מאד, פיקוח נפש. העומק השני שאין כאן במדבר עוד לחם אחר מלבד הלחם שיש ביד האיש הזה. כך צריך האדם לעמוד לפני השי"ת: 'ממעמקים' בשני עמקים הללו. האחד: לדעת את המצב שלי האמיתי, כמה עלי לשוב בתשובה לפני השי"ת, והשני: לדעת בבירור שאין לי על מי לסמוך אלא רק על השי"ת לבדו. וכך היה דוד המלך אומר פרקי תהלים, מתוך רגשי עמקים הללו.

ידוע שהרה"ק רבי ירחמיאל עסק י"ג שנה במלאכת השעונים. הרה"ק מראדשיץ זי"ע אמר עליו, כשם שהתחבאו רשב"י ובנו במערה י"ג שנה, כך הסתתר רבי ירחמיאל י"ג שנים בלבוש של שען. הוא היה אומר עה"פ: 'כי המצוה הזאת לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו... כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו', וצריך להבין, שמשמע מלשון הכתוב שאין התורה רחוקה מאיתנו, ואינה בשמים, והלא באמת בשמים היא ואיך היא קרובה אלינו? וביאר ע"פ מעשה שהיה: 'פעם אחת התקלקל שעון קטן וכל בעלי המלאכה נלאו לתקנו ולא הצליחו. אני לקחתי את השעון ופירקתי את כל הגלגלים הפנימיים וראיתי שלא חסר לו שום חלק, מלבד חסרון אחד, שהייתי צריך לכופף מעט את הקפיץ שיגלגל את שיני הגלגלים, ועי"ז ינועו מחוגי השעון כראוי'. ועפ"ז הבנתי שיהודי באמת לא חסר לו כלום, יש לו בנפשו את כל החלקים הנצרכים לימי חייו. אם השעון אינו עובד, כלומר שאין נשמתו מגלה פעולותיה הטובים, סימן שחסר איזה כיפוף קטן אחד לנקודת היהדות שבלבו, ואז הכל יתחיל לעבוד כדבעי. ולזאת צריכים רבי אמיתי, שען מומחה, שיראה לנו היכן אנו צריכים לתקן. וזהו 'כי המצוה הזאת לא בשמים היא', כשאתה מרגיש שחסר משהו, אל תדמה בנפשך שחסר איזה חלק נדיר מאד, שצריכים ליסוע לשמים או לעבר לים לקנות חלקי חילוף נדירים, כי באמת קרוב אליך הדבר מאד, לא צריך לעבור את הים, הכל כבר מונח בך, האוצר אצלך, אלא 'בפיך ובלבבך לעשותו', הכנעה קטנה אחת והכל יתחיל ליסוע כראוי.

שמעתי מהאדמו"ר מביאלה שליט"א, שפעם אחת הגיע אל רבי ירחמיאל יהודי חייט בבכיה גדולה, וסיפר שהפריץ הזמין אצלו חליפה, והוא תפר לו בגד מכובד, והיה ידוע כחייט מומחה ביותר, והתפאר בפני הפריץ שאין צריך להורות לו איך לתפור, שאין מומחה כמותו בכל הארץ. לאחר שתפר לו הבגד והביאו לבית הפריץ, זעם וכעס עליו מאד הפריץ, וזרקו מביתו. ועכשיו הוא בצרה גדולה שהפריץ כועס עליו. ענה לו רבי ירחמיאל, חזור לביתך ותפרום את כל תפירות הבגד, ותחזור לתפור אותו שוב כבראשונה. וייעש כן החייט באמונת צדיקים, וחזר אל הפריץ שוב עם הבגד, ותיכף שמח הפריץ שמחה גדולה ומצא הבגד חן בעיניו מאד מאד, ושילם לו טבין ותקילין. כשחזר החייט לרבו להבין פשר הדבר, אמר לו רבי ירחמיאל, כשתפרת את הבגד בראשונה, היה לבך מלא מחשבות של גאוה, שאתה חייט יחיד בעיר, שהפריץ הזמין אצלך בגד וכו' וכו', ודבר שעושים עם מחשבות של גאוה אין לה חן כלל, אפי' לא בעיני הגויים. אך לאחר מכן כשחזרת לתפור הבגד בלב נשבר ושפלות הרוח, אזי נכנס חן בבגד ומצאת חן בעיני הפריץ. כך הסביר רבי ירחמיאל לאותו חסיד. הרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע כתב טעם למי ששכח יעלה ויבא בתפילה שחוזר ומתפלל, ולא חיישינן דמכיון ששכח בראשונה ישכח גם בשניה, כי הראשונה היתה בהתנשאות וגאוה, 'ורם לבבך - ושכחת', אך כשצריך לשוב להתפלל, נשפל ונכנע רוחו בקרבו, ממילא לא חיישינן שישכח שנית. חסידים ואנשי מעשה הכירו טובה גדולה לרבי ירחמיאל על שהציל את חסידות פשיסחא מביזיון וקלון. בחתונה הגדולה באוסטילה, התחוללה סערה גדולה על דרכו של הרבי רבי בונים וחבורתו הק', ומתנגדיהם עוררו בקשה מצדיקי הדור להזהיר מפניהם ח"ו. ושני 'אברכים' הצילו את המצב: החידושי הרי"ם כשראו את גאונותו המופלגת. ורבי ירחמיאל שהשיב להרה"ק מאפטא כששאל אותו מה דעת אביו היהודי הקדוש על הרבי רבי בונים, ואמר בלבו הזך [אע"פ שרבי בונים משך את רוב הציבור אליו, 'על חשבונו'...] : 'רבי בונים היה נקודת לבו של אבי, והוא כבדו במאד מאד', ובשמוע הרה"ק מאפטא את עדותו, הדף את החולקים והוכשרה דרך פשיסחא, וניצלה מלבוא לידי בזיון. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל.

בהיותו אברך צעיר, עבר רבי ירחמיאל באישון לילה סמוך לבית הכנסת החשוך בעיירתו , ושמע מתוך ביהכנ"ס 'יעמוד מורינו רבי ירחמיאל בן מורינו רבי יעקב יצחק', משל מכבדים אותו לעלות לתורה. ונודע מספרים, שאחד מהחלומות שצריך עליהם הטבה הוא, כשחולם שקוראים אותו לעלות לתורה. רבי ירחמיאל נבהל ונשתומם על המראה, מי יודע מי מכריז עליו בביהכנ"ס החשוך באמצע הלילה שיעלה לתורה. ומי יודע מה פשר החלום בהקיץ הלז? בבהבהלו רץ לבית אביו היהודי הקדוש, שיפתור לו את המראה המפחיד הזה. היהודי הקדוש אמר לבנו: 'לך לר' בונים והוא ירגיע אותך...' כנודע שהרבי רבי בונים היה מופלג בחכמתו, ותיכף שסיפר לו רבי ירחמיאל את פחדו ובעיתותו, אמר לו בחיוך: 'אל תירא ואל תחת. לאחרונה מינו שמש חדש בבית הכנסת, והוא רוצה להתאמן איך להכריז את העליות, לכן הלך לביהכנ"ס באמצע הלילה ועושה תרגילים איך לקרוא את שמות המכובדים לעלות לתורה, ולכן קרא גם את שמך...'. בדקו ומצאו שאכן היה כדבריו... [זה סוף כל ה'פחדים המבהילים'].

האם שביעית משמטת תלושי זיכוי?

/ הרה״ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט״א

פרשתנו פרשת בהר כתוב: ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ. (ויקרא כ״ה, ד׳)

הסתפקתי אדם שיש לו תלוש זיכוי מחנות, האם שביעית משמטתו, או לא, והטעם?

והגאון רבי אליעזר דוד שפירא שליט״א רב ואב״ד קהילת צאנז בבני ברק, כתב לי באורך וז״ל: מה ששאלת על מה שמצוי הרבה שלקוח מקבל אישור בכתב על זכות קניה בחנות וכגון שהחזיר מוצר שקנה [כגון ספר וכדומה] והמוכר אינו מחזיר לו את כספו ורק נותן לו זכות לקבל מוצר אחר תמורת הסכום הזה, והשאלה הוא האם שביעית משמטת חוב זה מדין שמיטת כספים ואם לא כתב פרוזבול אינו יכול לגבותו או שאין שמיטה משמטתו.

שנינו במשנה בפרק י׳ משביעית משנה א׳ הקפת החנות אינה משמטת ואם עשאה מלוה הרי זו משמטת וכו׳, שכר שכיר אינו משמט ואם עשאו מלוה הרי זו משמט, רבי יוסי אומר כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית משמטת ושאינה פוסקת בשביעית אינה משמטת, והיינו שלשיטת רבי יוסי כל סוג חוב שהגיע זמן פרעונו קודם סוף שנת השביעית [שהשביעית משמטת רק בסופה עי׳ שו״ע חו״מ סי׳ ס״ז סעיף ל׳] והיינו גם הקפת החנות וגם שכר שכיר השביעית משמטתו וחולק על ת״ק בזה, ולהלכה קיי״ל כת״ק כנפסק בשו״ע שם סעיף י״ד וט״ו ע״ש.

והנה בטעם הדבר שאין השביעית משמטת הקפת החנות, כתב הרמב״ם בפירוש המשניות שם וז״ל: והקפת החנות היא האמנה ומקח וממכר בין בני אדם ובעלי החנויות שיוציא עליו כל מה שצריך וכשיקבץ סך ממון יפרעהו, וזה הנקבץ לא יהיה נשמט בשנה השביעית מפני שאינו על דרך חוב ולא מכר לו בעל החנות על מנת שיהיה חוב אבל מכר לו מעט מעט עד שנתקבץ הכל ויתן לו ממונו עכ״ל ע״ש, וכתב הב״י שם בחו״מ סי׳ ס״ז שלכאורה נראה מדבריו שרק חוב של הלואה השביעית משמטת ולא סוג חוב אחר וזהו הטעם שאין שביעית משמטת חוב של מכר שאין זה חוב של הלואה, אלא שהקשה על זה מהמשנה בשביעית שם פ״י משנה ב׳: השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה אם היה החודש מעובר משמט ע״ש, הרי שגם חוב של מכר השביעית משמטת, והביא מירושלמי דמוקי למשנה זו כרבי יהודה שבמשנה הקודמת שסובר לענין הקפת החנות שאם הקיף וחזר והקיף נעשה ההקפה הקודמת כמלוה והשביעית משמטתו ע״ש, וכיון דלא קיי״ל בזה כרבי יהודה ממילא נדחה משנה זו מהלכה, אלא שהקשה הב״י שם, שהרי הרמב״ם פסק להלכה כמשנה זו בפ״ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ה׳ וגם פסק שם בהלכה י״א כמשנה הנ״ל שאין השביעית משמטת הקפת החנות ולהנ״ל נמצא ששני הפסקים הללו סתראי נינהו, ולכן כתב הב״י שמוכרח לומר בדעת הרמב״ם שכל חוב השביעית משמטת ולאו דוקא חוב של הלואה, והא דאין השביעית משמטת הקפת החנות היינו משום שהדרך הוא להקיף למשך זמן רב. דהיינו, שנה ושנתיים ואינו תובעו קודם לכן וממילא הוי לי׳ כהלוהו עד לאחר שביעית, שלרוב הפוסקים אין השביעית משמטתו. ולפי דרך זה מיישב שם קושי׳ הנ״ל מדין השוחט את הפרה לפי שרק בחנות שייך טעם הנ״ל משא״כ במוכר חפץ לחבירו ולא קבע לו זמן לפרעו לאחר ר״ה של סוף שנת השמיטה [שהוא זמן השמטת החובות כנ״ל] השביעית משמטתו ע״ש בב״י.

והתומים שם בסי׳ ס״ז סקט״ו עורר על הב״י שהרי בירושלמי שם מוקי לה כרבי יהודה [כמובא לעיל] ולא קיי״ל כוותי׳ ואילו לפי חילוק הב״י הנ״ל נמצא דשפיר קיי״ל כדין זה ואין זה קשור כלל לשיטת רבי יהודה ואמאי נחלוק על הירושלמי בלא ראי׳ מפורשת. וכתב ליישב שהרי טעם הב״י הנ״ל בהא דהקפת החנות אינה משמטת, מיוסד על הא דס״ל לרוב פוסקים שהמלוה את חבירו לעשר שנים אין השביעית משמטתו משום דלא קרינא בי׳ לא יגוש, והנה דין זה הוא תרי לישני במכות דף ג׳ ע״ב ע״ש, ואנן קיי״ל להלכה כלישנא דאין השביעית משמטתו כנפסק בשו״ע שם סעיף י׳ ע״ש, אבל דעת הירושלמי בזה כלישנא דשביעית משמטתו ע״ש בתומים איך שמוכיח זאת מהירושלמי, וממילא לדעת הירושלמי ע״כ א״א לומר כטעם הנ״ל להא דהקפת החנות אינה משמטת אלא צ״ל הטעם כדרך הראשון בב״י בדעת הרמב״ם והיינו שרק חוב של הלואה השביעית משמטת ולא חוב אחר ולפי טעם זה א״א לומר כישוב הב״י הנ״ל דין השוחט את הפרה כמובן ולכן הירושלמי לשיטתו ע״כ הוצרך לומר שדין זה אתיא כרבי יהודה הנ״ל, אבל לדידן דקיי״ל כלישנא דהמלוה לי׳ שנים אין השביעית משמטתו כנ״ל וכ״פ הרמב״ם שם בהלכה ט׳ ע״ש שפיר י״ל כטעם הב״י הנ״ל לדין הקפת החנות וכהחילוק הנ״ל [המיוסד על טעם זה] ליישב הקושי׳ מדין השוחט את הפרה ע״ש בתומים.

על כל פנים נמצא שיש שני טעמים להא דהקפת החנות אין השביעית משמטתו, או משום שרק חוב של הלואה נשמטת בשביעית והוא מה שהב״י כתב בתחילה בדעת הרמב״ם, או משום שאין הדרך לתבעו מיד אלא אחר שני ושנתיים והוא מה שמסיק הב״י בדעת הרמב״ם כנ״ל, ודעת התוס׳ בכתובות דף נ״ה ע״א בד״ה ולשביעית והר״ן שם ועוד הרבה ראשונים כטעם ראשון הנ״ל והיינו שרק חוב של הלואה השביעית משמטת ולא סוג חוב אחר, ונמצא מחלוקת בטעם דין זה בין הרמב״ם ושאר ראשונים כנ״ל, ויהיה נ״מ לדינא ביניהם באופן של מכירת דבר לחבירו שלא שייך בזה טעם הב״י הנ״ל כנ״ל חילוק הב״י בזה ליישב בזה דין השוחט את הפרה הנ״ל, ובאמת שהב״י כתב בתחילת דבריו שמשמע מדברי הרמב״ם כשיטת רוב הראשונים הנ״ל אלא שהסיב כוונת הרמב״ם לדרך שני הנ״ל מכח קושייתו מדין שוחט את הפרה, אלא ששערי תירוצים לא ננעלו ומצינו כמה תירוצים לקושי׳ זו בספרי הפוסקים ע״ש בתומים מה שהביא בזה וא״כ שפיר י״ל גם בדעת הרמב״ם כדעת הראשונים הנ״ל שרק חוב של הלואה נשמט בשביעית. ושני הטעמים הנ״ל שייכים גם לענין שכר שכיר שאינו משמט כנ״ל מהמשנה בשביעית, ויהיה נ״מ לדינא בין שני הטעמים באופן שאין הדרך להמתין עם התשלום למשך זמן רב וכגון במשכורת של מלמד או ר״מ וכדומה שרגילים לפרעו בדרך כלל כל חודש, וכנ״ל הנ״מ בזה לענין הקפת החנות.

ועוד מצינו ברמב״ם שם בפ״ט משמיטה ויובל הלכה י״ב שקנסות של אונס ומפתה ומוציא שם רע אינם נשמטים ע״ש, ובכסף משנה שם עורר על טעם דין זה לפי מה שכתב בדעת הרמב״ם להא דהקפת

החנות ושכר שכיר כנ"ל בב"י שאין הדרך לפרעם מיד אלא אחר זמן רב שטעם זה לא שייך גבי תשלומין אלו ולמה אינם נשמטים בשביעית, וכתב ליישב דשמא כיון שכתובים בתורה הו"ל כמסורים לבי"ד שבכה"ג אין השביעית משמטת כדפסק הרמב"ם שם הלכה ט"ו ע"ש, אך ראיתי בספר דרך אמונה שם בפ"ט משמיטה ויובל הי"ב בסקס"ד שכתב על פי לשון הרמב"ם בפירוש המשנה שטעם דין זה הוא משום שהם תשלומי עונש ואינם מתכפרים עד שישלם ולכן אינם נשמטים בשביעית ע"ש, וכל זה לפי דרך הב"י בטעמו של הרמב"ם להא דהקפת החנות כנ"ל, אבל לפי דעת רוב הראשונים בטעם דין זה משום שרק חוב של הלואה נשמט בשביעית א"כ פשוט מובן טעם הדבר שאין השביעית משמטת את התשלומין הנ"ל. והנה להלכה מצינו שהמחבר בשו"ע שם סעיף ד' כתב [לענין דין אחר] שאין שביעית משמטת אלא מלוה ע"ש, ולפי זה נמצא שגם בהדין שבסעיף י"ד לענין הקפת החנות וכן הדין שבסעיף ט"ו לענין שכר שכיר הטעם הוא משום זה שאינם חובות של הלואה, ובסמ"ע שם סקכ"ו ציין לשיטת הב"י הנ"ל בדעת הרמב"ם בטעם דין זה והנ"מ הנ"ל לפי טעם זה ע"ש, ובסקכ"ח ציין זאת גם על דין המחבר שם לענין שכר שכיר ע"ש, אלא שלכאורה צ"ע מדברי המחבר בעצמו בסעיף ד' הנ"ל שזה כטעם רוב הראשונים הנ"ל דלא כהרמב"ם כנ"ל ובאמת זה סותר לדבריו הנ"ל בב"י בדעת הרמב"ם, וגם צ"ע על הסמ"ע שהוא בעצמו בסקכ"ט כתב על דין המחבר שם בסעיף ט"ז לענין תשלומי מוציא שם רע שהטעם שאינו משמט הוא משום שאינו חוב של הלואה ע"ש, וזה טעם שני הנ"ל ולכאורה סותר לדבריו הנ"ל על דין הקפת החנות ושכר שכיר וצ"ע, אך על שיטת המחבר בעצמו כתב בפאת השולחן סי' כ"ט שצ"ל שחזר בו מדבריו בב"י ולמעשה סובר כטעם שני הנ"ל, שרק חוב של הלואה השביעית משמטת ולא חוב אחר, וחולק שם על הסמ"ע ע"ש, ועכ"פ שיטת הסמ"ע בזה צ"ע כנ"ל. על כל פנים נתבאר דנקטינן להלכה שרק חוב שעל ידי הלואה השביעית משמטת וכ"כ המנ"ח במצוה תע"ז אות ו' ע"ש, ואף אי נימא שיש בזה מחלוקת ראשונים כנ"ל מ"מ כיון דקיי"ל שביעית בזמן הזה דרבנן אזלינן לקולא ואין שביעית משמטתו וכמש"כ הרא"ש במכות פ"א סי' ג' לענין תרי לישני שם בדין המלוה את חבירו לעשר שנים האם שביעית משמטתו או לא דכיון דשביעית בזה"ז דרבנן אזלינן לקולא ואין שביעית משמטתו ע"ש ובב"י שם מש"כ בביאור דבריו, שלכאורה קשה דהא בכל ספיקא דממונא אזלינן לקולא לנתבע וכאן יוצא שמחייבים את הנתבע. דהיינו, שאין השביעית משמטת את החוב ע"ש ובשו"ת דובב מישרים ח"ב סי' י' מש"כ בביאור דברי הב"י, ועכ"פ גם לענין ני"ד שייך ענין זה דאזלינן לקולא ואין השביעית משמטתו, ונמצא לענין הקפת החנות ושכר שכיר שאין שום חילוק בזה כנ"ל מהב"י אלא בכל אופן אין השביעית משמטתו מטעם שאינם חוב של מלוה, זולת בזקפן עליו במלוה כדתנן שם במשנה וע"ש ברמ"א סעיף י"ד שהביא שני דעות מה נקרא זקיפה במלוה. ומעתה לענין נידון השאלה לגבי זכות קניה בחנות, נראה פשוט לפי כל הנ"ל שאין השביעית משמטתו משום שאינו חוב של הלואה, ודומה לכל החיובים הנ"ל שאין השביעית משמטתם מטעם זה כנ"ל. (עכ"ל).

שביבים / שאול שיף

רוח של רעות ואחווה

מתוך ראיון עם גב' מרים פרץ, זוכת פרס ישראל 2018, בתכנית "לפני כולם", עם דנה סומברג, בערוץ 20. מתאים לימי ספירת העומר "שלא נהגו כבוד זה בזה".

שאלה: אחרי כל ההתרגשות בסוף השנה עלית לקבר בניך, אוריאל ואלירז. מה אמרת להם שם?

תשובה: קודם כל חיבקתי אותם והדלקתי נר, ובאתי לספר להם שהם קיבלו את פרס ישראל. שזאת לא אני. שזה הם. שזאת הרוח שלהם. שבעצם המדינה הזאת אומרת שהרוח הזאת של הרעות, של האחוה, של החסד, של הנתינה, של הערכים האלו, של השליחות, זאת הרוח שהמדינה הזאת הוקירה עכשיו, ואשריכם שהשארתם לי את הרוח הזאת שהיא עדיין בוערת בי, שעדין יש ניצוץ שנדלק ומחלק את הרוח הזאת בתוך העם הזה.

שאלה: מדהים. פשוט כל שיחה איתך היא השראה. בסוף השבוע הוצפת באהבה ובמחמאות. יצא לך להיתקל גם בתשובות פחות מפרגנות?

תשובה: לא ראיתי אפילו תגובה אחת לא מפרגנת, וגם אם תהיה כזאת, אני מקבלת אותה באהבה, כי יש מי שחולק,וזה בסדר. ואני רוצה לומר לך שאני פשוט לא מאמינה על כמות הטלפונים, האנשים. חוצה מגזרים, חוצה עדה, חוצה אמונה. ואני שואלת את עצמי: מה, כל אלה שמחים בשמחתי? זה העם שלי! הפרס שלי זה המפגש עם עם ישראל!

שאלה: אני חייבת לשאול אותך, מרים, את באמת ממלאת בכוח ובהשראה. אבל אין לך רגעים בינך לבין עצמך בסוף היום שאת אומרת: הייתי מוותרת על כל זה, הייתי מוותרת על המפעל העצום הזה רק בשביל לחזור אחורה בזמן?

תשובה: אני אומרת את המשפט הזה יום יום. הייתי מעדיפה שלא תראייני אותי, שלא תכירו אותי. הייתי מוותרת על כל זה. תחזירו אותי לימים האלה של שישה ילדים, של בעלי אליעזר הצדיק, מנהלת בי"ס ממלכתי ברוח טלי, עם שורשיות, עם אהבת המולדת, עם הכרת הסידור ופרשת שבוע גם לילדים בממלכתי. הייתי מוותרת על הכל. אבל נגזר עלי. ועכשיו, את המציאות ההיא אני לא יכולה לשנות, אבל איך אני אמשיך - זה בידיים שלי. תביני, את הרע, הרע ביותר, חוויתי. כשאמא קוברת את הילדים שלה_ מה יכול להיות יותר נורא מהדבר הזה? מה יכול להיות יותר כואב מהדבר הזה? את הרע חוויתי. אני רוצה להיות רק בטוב. אני רוצה שתביני: אני מקבלת את פרס ישראל ואין לי שום דבר קונקרטי להראות. אין לי מפעל שהקמתי. אין לי מזכירה. אין לי לשכה. יש לי לב אחד. שבור, כואב, אבל הוא גם שמח, ואוהב את הארץ הזאת

ואת העם הזה, והוא ממשיך לפעום. וכל זמן שהלב הזה ממשיך לפעום, לא רוצה לבזבז רגע אחד מחיי. רוצה לצאת לעם הזה, רוצה לחבק, רוצה לאהוב, רוצה לומר: אפשר להמשיך, וכוח החיים עצום יותר מכוח המוות.

על מה הייתה המריבה?

גם היום, אחרי כל כך הרבה שנים מאז, אי אפשר להתעלם משאלת השאלות שמזדעקת מייד: איך? ריבונו של עולם, איך זה יכול להיות? הרי מי אם לא רבי עקיבא אמר "ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה!" אז איך זה קרה להם, לתלמידי רבי עקיבא שלא נהגו כבוד זה בזה והמיטו על עצמם אסון כבד, שעליו אנו מתאבלים בימי ספירת העומר ? איך זה שדווקא הם, תלמידיו של מי שחינך תמיד לאהבת ישראל, בדיוק בעניין הזה הם נכשלו ולא נהגו כבוד זה בזה?

על השאלות המביכות הללו עונה הרבי מליובאוויטש, שמסביר, כי דווקא בגלל דבקותם העזה של תלמידי רבי עקיבא ברבם הנערץ הם התעקשו לקיים תמיד את הציווי המיוחד שלו: "ואהבת לרעך כמוך". הם רצו תמיד שגם חברם יבין וידע את תורת רבי עקיבא כפי שהם הבינו אותה, עד כדי כך שלא יכלו לסבול את חברם שהבין אחרת את דבריו של רבי עקיבא. נו, אבל מה אפשר לעשות, כמו שלא כל האנשים נראים אותו דבר ככה הם גם לא חושבים אותו דבר. תלמיד אחד מבין כך ותלמיד שני מבין אחרת. "אבל איך אני יכול לנהוג בו כבוד?" שאל את עצמו אחד התלמידים: "הרי הוא לא מבין בכלל את מה שרבי עקיבא אומר, הוא ממש מעוות את דברי הרב!". כך קרה שתלמידי רבי עקיבא לא נהגו כבוד זה בזה. כך התרחשה הטרגדיה האיומה שגדעה את חייהם של אלפי אלפי תלמידים. הפתרון - כמו רבי שמעון! ל"ג בעומר הוא יומו הגדול של רבי שמעון בר יוחאי. ביום זה פסקה המגיפה הנוראה שהכתה בתלמידי רבי עקיבא. יחד עם רבי שמעון אנו מוצאים את הפתרון איך לנהוג כבוד זה בזה ולאהוב תמיד כל יהודי. מייד כשיצא מהמערה אחרי 13 שנים, הדבר הראשון ששאל רבי שמעון היה: במה אפשר לעזור? מה אפשר לתקן? איך אני יכול לעשות שיהיה לאנשים יותר טוב? וכשענו לו שיש בעיה לכוהנים שהם אינם יכולים לעבור בעיר טבריה שיש בה חשש לטומאת מתים והם צריכים לעשות סיבוב שלם כדי לעקוף את העיר, הוא הלך מייד ותיקן זאת. הוא טיהר את העיר ופתח את הדרך לכוהנים כדי שיוכלו ללכת שם לבטח. כזה היה ר' שמעון. תמיד חיפש במה הוא יכול לעזור ולסייע ליהודי אחר. באהבת ישראל שלו, תיקן רבי שמעון את חטאם של חבריו - תלמידי רבי עקיבא - ונתן גם לנו את הכוח לנהוג כמוהו לאהוב כל יהודי. [הרב מנחם הכהן פרידמן רב הקהילה ובית הכנסת פועלי צדק, אור יהודה]

הידד לצ'ולנט

באחד ממוסדות החינוך במרכז הארץ נערך מבחן פומבי. במהלך המבחן התבקש כל תלמיד לעלות לבמה ולספר לציבור הנוכחים "מה הוא הדבר האהוב עליך ביותר".הילדים הגיבו בהתאם, וכל אחד מהם הציג בתורו את אהבתו לתורה, לתפילה, למידות טובות, לחסד, לשבת, למצוות שבין אדם לחברו וכו'.הנהלת המוסד וחבריה הביעו שביעות רצון מתשובות הילדים. בכך ניכר החינוך המעולה והשאיפות הזכות שמעניקים לילדים בתלמוד התורה. הילדים עלו לבמה בזה אחר זה ולא היתה צפויה הפתעה. מי שעורר את הסערה היה אחד התלמידים, שעלה לבמה, וכאשר נשאל ע"י המלמד, כמו כולם, מה הדבר האהוב עליו ביותר, השיב: "צ'ולנט - חמין"! לרגע הושלך הס באולם. ציבור הנוכחים לא האמין למשמע אוזניו. הילד חזר בשנית על דבריו, ואמר ברמקול באוזני הכל: "הדבר שאני הכי אוהב הוא הצ'ולנט -החמין של שבת..." פניהם של הורי התלמיד התכרכמו מבושה, ולא פחות מכך גם אנשי ההנהלה, שהבינו שתשובה זו גורמת להם לירידת המניות של המוסד. משהסתיים האירוע, קרא המנהל לילד הצידה ושאל אותו מה הביא אותו להחלטה זו. השיב הילד תשובה מבישה: בשולחן השבת אצלינו בבית, משתדלים תמיד לומר דברי תורה במהלך הסעודה, ואבא מבקש מאתנו לדבר בקול וברור, שישמעו היטב את הנאמר. אם אחד הילדים אינו מקשיב - אבא גוער בו. אבל כאשר מגיע סיר הצ'ולנט אל השולחן, אבא שוכח לגמרי מדברי תורה ושוקע כל כולו בצלחת... באותם רגעים אי אפשר לשוחח עם אבא על שום דבר והוא אינו מסוגל להאזין לדברי התורה שעדיין נאמרים. אוזניו כרויות כבר לדבר אחר, לצ'ולנט... המסקנה שלי," סיים הילד- "שיש דבר העומד מעל דברי התורה, והוא הצ'ולנט..."

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות
והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il